

για νὰ τοῦ δώσω πίστη, φυλακὴ μου δώσαν
καὶ θάνατο, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἱστορήσω.
Ὅμως αὐτὸ ποῦ δὲν μπορεῖς νὰ χῆς ἀκούση, 19
τὸ πόσο ἀπάνθρωπος ἐστὶν ὁ θάνατός μου,
θ' ἀκούσης τώρα, καὶ θὰ ἴδῃς ἂν μ' ἔχει βλάβη.
Μικρὸς φεγγίτης μέσα στ' ἄφωτο κλουβί μου, 22
ποῦ ἀπὸ μένα βαστᾷ καὶ τ' ὄνομα τῆς πείνας,
κι ὅπου κι ἄλλους ἀκόμα μέλλεται νὰ κλείσουν,
πολλὰ ἀπ' τὴν τρύπα τοῦ φεγγιάρια μούχε δείξη 25
ὡς τὴ στιγμή πῶκαμα ἐγὼ τὸν κακὸν ὕπνο,
ποῦ τῆς μοίρας ποῦ μοῦμελλ' ἔσχισε τὴ σκέπη.
Ἐφαινόταν μου αὐτὸς πρωταρχηγὸς τὸ λυκο 28
νὰ κυνηγᾷ καὶ τὰ λυκόπουλα στὸ ὄρος,
ποῦ στοὺς Πιζάνους κρύβει τὴ θωρίκ τῆς Λούκας.
Μὲ γοργές καὶ παράξιες πεινασμένες σκύλες, 31
Γουαλάνδους καὶ μαζὶ Σισμόνδους καὶ Λανφράνκους
στὸ μέτωπο εἶχε στήση ἐμπρὸς γιὰ τὸ κυνήγι.
Σὲ λίγο δρόμο μου φαινόταν κουρασμένοι 34
πατέρας καὶ παιδιὰ, καὶ τὼν σκυλιῶν τὰ δόντια
σουβλερὰ τὰ πλευρά τους ἐβλεπα νὰ σχίζουν.
Ὅταν ἐξύπνησα πρὶν φέξ' ἡ ἄλλη μέρα, 37
ἄκουσα κ' ἐκλαίγαν στὸν ὕπνο τὰ παιδιὰ μου,
ποῦ ἦταν ἐκεῖ μαζὶ μου, καὶ ψωμί ζητοῦσαν.
Ἄμετρα σκληρὸς εἶσαι ἂν δὲν πονῆς καὶ τώρα 40
νὰ συλλογιέσαι τί μνημονῦνται τῆς καρδιάς μου·
κι' ἂν δὲν κλαῖς, σὲ τί ἄλλο συνηθῆς τὸ κλάμα;
Ἦσαν πλιά ξυπηγὰ κ' ἐσίμωνεν ἡ ὥρα 43
ποῦ τὴ θροφή μας συνηθούσαν νὰ μᾶς φέρουν,
κ' εἶχε ὁ καθένας μας τοῦ ὀνείρου του τὸ φόβο.
Κι ἔκουσα ἐγὼ τοῦ φριχτοῦ πύργου νὰ καρφώνουν 46
τὴν ἀποκάτου θύρα· στῶν παιδιῶν μου τότε
κοίταζα τὴς θωρίδες δίχως μιλιὰ νὰ βγάλω.
Δὲν ἐκλαίγα ἐγὼ τόσο μέσα εἶχα πετρώση· 49
ἐκλαίγαν μόνο ἐκεῖνα, κι ὁ μικρὸς μου Ἀνσέλμος
εἶπε· «Κοιτᾷς ἔτσι, πατέρα μου, τί ἔχεις;»
Ὅμως δὲν ἔρριξα ἐγὼ δάκρυ, οὐδ' ἀποκρίθην 52
ὅλη αὐτὴ τὴν ἡμέρα, οὐδὲ τὴν ἄλλη νύχτα,
ὅσο π' ὁ ἄλλος ἥλιος μὲς τὸν κόσμον ἐδῆκε.
Μόλις ἀχτίδα λίγη ἐμπῆκε στὴ θλιμμένη 55
φυλακὴ καὶ σὲ τέσσερες ὄφεις ἐμπρὸς μου
εἶδα ἐγὼ τὴ δική μου τὴ θωρίκ τὴν ἴδια,
καὶ τὰ δύο μου χεῖρα ἐδάγκασ' ἀπὸ πόνο,
κι αὐτὰ, λογιζόντας πῶς ἔκανα ἐγὼ τοῦτο 58
ἀπὸ πείνα, μὲ μιᾶς ὁλόρθα ἐσηκωθῆκαν
κ' εἶπαν· «Τόσος, πατέρα, ὁ πόνος μας δὲ θᾶναι
ἀνίσως φᾶς ἐσὺ ἀπὸ μᾶς· σὺ μᾶς φοροῦσες 61
τὴς ἄθλιες τοῦτες σάρκες, σὺ ξεσάρκωσέ μας».
Ἦσυχασα ἐγὼ τότε μὴ τ' ἀποπικράνω. 64
Τὴ μέρ' αὐτὴ, τὴν ἄλλη ἄφωναί ἐμεῖναμ' ὅλοι.
Ἄχ! γῆ σκληρὴ, γιατί δὲν ἔνοιζες ἐμπρὸς μας;
Ἀφοῦ στὴν τέταρτην ἡμέρα εἴχαμε φθάση, 67
μυῦπεσ' ἐμπρὸς ὁ Γάδος ἐκπλωτὸς στὰ πόδια,
«Πατέρα», λέγοντας, «γιατί δὲ μὲ συντρέχεις;»
Ἐμεινε αὐτοῦ νεκρὸς. Κι ὅπως ἐμὲ σὺ βλέπεις, 70
εἶδα κ' ἐγὼ τοὺς τρεῖς νὰ πέφτουν ἕνας ἕνας
τὴν πέμπτην μέρα καὶ τὴν ἕκτην, καὶ κατόπι
ἔρχισα πλιά τυφλὸς νὰ ψάχνω στὸ καθένα, 73
καὶ τρεῖς τᾶραξα ἡμέρες πεθαμένα· τέλος
καὶ σ' ἐμένα τὸν πόνο ἐπρόλαθεν ἡ νῆστεια».
Μόλις ἔσωσε αὐτὰ, μὲ μάτια ἀγριωμένα 76
τὴν ἄθλια ξαναπῆρε κάρα μὲ τὰ δόντια
ποῦ σὰ σκυλιοῦ σφιχτὰ στὸ κόκκαλο ἐμπηχτήκαν.
Ὡμὲ ξεντρόπιασμα ὦ Πιζα τῶν ἀνθρώπων 79
τῆς πανώριας γῆς, ὅπου τὸ σὶ ἀντηχάει,
ἂν οἱ γύρω σου τόποι ἀργοῦν νὰ σὲ παιδέσουν,
ἄς κινηθοῦν μαζὶ Καπραῖα καὶ Γοργόνα 82
κι ἔς προβάλλουν φρυγμὸ τοῦ Ἄρνου μὲς τὸ στόμα,
τόσο ποῦ αὐτὸς σ' ἐσὶ κάθε ψυχὴ νὰ πνίξη·
κι ἂν ὁ Οὐγολίνος ἦταν ἄκουσμα πῶς σ' εἶχε 85
προδώσῃ μὲ τὰ κάστρα, σὺ δὲν ἔπρεπ' ὅμως

σ' ἕνα τέτοιο σταυρὸ νὰ βάλῃς τὰ παιδιὰ του·
ἀθώους ἔκαν' ἡ ἡλικία τους ἡ νέα 88
τὸν Οὐγουτσιόνη, ὦ νῆα Θήβα, τὸ Μπριγάτα,
καὶ τοὺς ἄλλους ποῦ πρὶν τὸ ἄσμα μου ὀνομάζει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΔΟΣΓΟΥΡΟΣ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΔΕ ΣΑΝΚΤΙΣ

Ο ΟΥΓΟΛΙΝΟΣ ΤΟΥ ΔΑΝΤΗ

Κατεβαίνοντας στὸ πηγάδι, ὅπου εἶναι οἱ προδό-
τες, βρίσκουμε ἕναν ἄλλον ποιητικὸν κόσμον τῆς Κό-
λασης τοῦ Δάντη. Ἐκεῖ ποῦ παιδεύονται οἱ ἄσωτοι
καὶ οἱ δυναστικοί, εἶναι τὸ βασίλειον τῶν μεγάλων
χαρακτήρων καὶ τῶν μεγάλων παθῶν, εἶναι ἡ τρα-
γωδία· ἐκεῖ ἀπαντοῦμε τὴ Φραγκίσκα, τὸ Φαρινάτα,
τὸν Καβαλλάντη, τὸν Πέτρο Delle Vigne, τὸ Σιέρ
Μπρουνέτο Λατίνη, τὸν Καπανία. Στὸ Malebolge
ὅπου παιδεύονται οἱ δολεροί, τὸ πάθος γίνεται κα-
κία, ἡ δύναμη κακωσύνη· τὸ κακὸν ἡ ἡ ἀμαρτία
δὲν ἔχει ἐκεῖ τὴν πηγὴν τοῦ σ' ἕνα ὁμητικὸν κί-
νημα τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ σὲ μίαν συνθήσιν παλαιω-
μένη, σ' ἕνα κίνημα σχεδὸν μηχανικόν, ποῦ λίγο δι-
φέρει ἀπὸ κίνημα ζώου, ὥστε δὲν ξέρεις ἂν ἐκεῖ ὁ
ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος ἢ ζῶν. Ὁ ἥρωας τοῦ κω-
μικοῦ αὐτοῦ καὶ χυδαίου κόσμου εἶναι ὁ Βάννης Φού-
τσης, ποῦ λέγει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ·

... Ὁ Βάννης Φούτσης εἶμαι
τὸ ζῶο, καὶ ἡ Πιστόα ἔξω φωλιά μου ἐστῆθη.

Κόλαση. Ἄσμα XXIV. 126

Ἐδῶ, στὸ πηγάδι ποῦ εἶναι οἱ προδότες, μὲς τὸ
βάθος τῆς Κόλασης, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ζῶον πέφτουμε
στὸν ἄνθρωπον παγόν, στὸν ἄνθρωπον πέτρα, σ' ἕναν
κόσμον ὅπου ἀγάλη ἀγάλη τὸ κίνημα σβέννεται, ὡς
ποῦ ἡ ζωὴ χάνεται ὁλότελα. Ἡ Κόλαση σ' αὐτὸ τὸ
ὑστερο μέρος ποῦ παρασταίνει εἰκόνα ἑνὸς μόνου ἀτό-
μου κακοποιῶ, ποῦ τὸ ἀναπαράζον πρῶτα καὶ τὸ
ὀφθαίρον τὰ πάθη, ποῦ ὑστερὰ μεταμορφώνονται σὲ
κινήματα μηχανικά, κι αὐτὰ πάλι· στὰ ντροπια-
σμένα γράμματα μεταμορφώνονται σ' ἐπιθυμίες ἀδύ-
ναμες. Εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ κακοῦ ποῦ πρῶτα ἀνχι-
νᾷ ὅλα τὰ πάθη, καὶ μὲ καιρὸ αὐτὰ γίνονται κα-
κίες καὶ συνθήσεις, ὡς ποῦ ἡ ψυχὴ κατατριμμένη
κουτριάει καὶ ξεμωραίνεται. Ὁ ἄνθρωπος στὸ ἰδεῶ-
δες τοῦ τρέξιμο περνᾷ ἀπὸ τὴν κόλαση στὸν πα-
ράδεισον, ἀπὸ τὴ σάρκα στὸ πνεῦμα· ἡ κόλαση εἶναι
ὁ κόσμος τῆς σάρκας καὶ τὸ προχώρημά του εἶναι
ὁπισθοδρόμημα, εἶναι ἕνα ἀδιέξοτον σκοτεινίασμα ποῦ
παθαίνει τὸ πνεῦμα, ὡς ποῦ στὸ ὑστερο ὁλότελα
σβέννεται. Τὸ πηγάδι ποῦ εἶναι οἱ προδότες εἶναι αὐτὸ
τὸ ὑστερο στάδιο, καὶ εἶναι καθαυτὸ ὁ θάνατος τοῦ
πνεύματος, τὸ καθαρὸ γένην, ἀφοῦ ἔλειψε λίγο λίγο
κάθε χάρις ζωῆς ἐσωτερικῆς.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐπαράστησαν αὐτὴ τὴν ἱστορικὴν
στιγμὴν στὸν πόλεμον ποῦ σταίνουν οἱ γίγαντες, τὰ
παιδιὰ τῆς γῆς, καὶ ὁ Δίας, ὁ νοῦς, φύση οὐράνια
κατώτερη ἀπ' αὐτοὺς σὲ δύναμιν καὶ σὲ μεγαλό-
τητα φυσικὴ, ποῦ τοὺς νικᾷ μὲ τ' ἀστροπελεῖν, τὸ
γέννημ' αὐτὸ τῆς νόσῃς του....

ποῦ ὁ Δίας φοβερίζει
ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ἀκόμη δταν βρονταῖ.

Μ' αὐτὸ τὸ μῦθον συμφωνᾷ ἡ βιβλικὴ ἱστορία
τῶν ἀγγέλων ποῦ ἀποστάτησαν ἐναντία στὸν Ὑ-
ψιστο. Κ' ἐδῶ, στὸ πρῶτον ἔμπα τοῦ πηγαδιοῦ, βρί-
σκουμε τοὺς γίγαντες, καὶ πρὸς τὸ τέλος τὸν Ἐω-
σφόρον· μυθολογία καὶ γραφὴ συμπίπτουν, φανερώ-
ματα μιᾶς μόνῃς ιδέας. Οἱ γίγαντες εἶναι ἀλυσοδε-
μένοι· ὁ Ἐωσφόρος εἶναι θεόρατος σάρκας σωρὸς ἀ-

δειανὸς ἀπὸ νόση· δὲν εἶναι σ' αὐτοὺς ἄλλη ζωὴ
παρὰ ὕλη, μήτε ποίηση ἄλλη παρὰ κίνησις τῆς
ὕλης, τὸ γίγαντιο, ὁ ὄγκος, σάρκα σωριασμένη σὲ
σάρκα, σάρκα μονάχη. Οἱ γίγαντες ἀπὸ τ' ἀφάλη
κι ἀπάνου εἶναι τριάντα τρανὲς παλάμες· ἐνὸς τὸ
πρόσωπον εἶναι μακρὺ καὶ χοντρὸ σὰν τὴν κουκουράρα
τ' Αἰ Πέτρου στὴ Ρώμη (1)· ὁ Ἀνταῖος παρομοιά-
ζεται μὲ τὴν Καριζέντα (2). Ὁ Ἐωσφόρος εἶναι
ἕνας γίγαντας τριπλὸς, μὲ τρεῖς κεφαλὰς κ' ἔξι
βραχίονες, μεγάλᾳ αὐτὰ μονάχα ὅσο ἕνας γίγαντας·
εἶναι ἡ ποίηση τῆς ὕλης. Ἡ καλύτερα, ἐδῶ δὲν εἶναι
καθαυτὸ ποίηση, μήτ' ἐκείνη ποῦ προέρχεται ἀπὸ
τὸ ὕψος τοῦ μεγάλου ποσοῦ· ἐπειδὴ ἡ μεγάλη ἐ-
κίνησις κ' ἐξαφνὴ ἐντύπωση, ποῦ γεννιέται ἀπὸ τὴς γί-
γαντιες ἀναλογίας, ἐδῶ ἀδυνατίζει καὶ θαρρεῖς κα-
ραβωσυντρέβεται σὲ συμβολικὰς λεπτομέρειας, ὅπου
ἡ προσοχὴ διασκορπίζεται. Βασιλεύει ἡ ἀλληγορία·
ὁ ἀναγνώστης, ποῦ καμμία ἐντύπωση δὲν τὸν ἀπο-
τραβᾷ, βᾶνει ὅλα τὰ δυνατὰ του γιὰ νὰ ζητήσῃ τὸ
νόημα σὲ κάθε μερικὴ λεπτομέρεια· ὥστε οἱ γίγαν-
τες καὶ ὁ Ἐωσφόρος εἶναι καλλίον σημεῖα ἰδεῶν, παρὰ
ἀληθινὰ καὶ ζωντανὰ πραγματικότητες. Γιατί ὁ
Ἐωσφόρος ἔχει τρεῖς πρόσωπα· γιατί τὸ κάθε πρό-
σωπον ἔχει χρῶμα ξεχωριστό· καὶ τί δηλοῦν ἐκεῖνα
τὰ χρώματα; γιατί ὁ Ἀνταῖος μόνος ἀπ' ὅλους
τοὺς γίγαντες εἶναι λυμένος; Καὶ γιατί οἱ γίγαντες
μοιάζουν μὲ πύργους; Ἐμφυτρώνουν χίλια γιατί ποῦ
τὰ συζητοῦν οἱ σχολιογράφοι κ' ἐμείναν τὸ μόνον ποῦ
μᾶς κινεῖ σ' αὐτὰς τὴς εἰκόνας δίχως ποίηση. Τὰ
πρόσωπα, ἄδεια ἀπὸ πνεῦμα, εἶναι καθαρά σημεῖα
ἰδεῶν, μορφὲς ὁλωσθιόλου συμβολικῆς. Ὅσοι λοιπὸν,
καθὼς ὁ Λαμαρτίν καὶ ὁ Λαμενέ, κατακρίνουν τὸν
Ἐωσφόρον τοῦ Δάντη καὶ τὸν βρίσκουν τόσο παρακά-
του ἀπὸ τὸ Σατανᾶ τοῦ Μίλτον, δὲν ἀνανοῦνται
πόσα εἶναι ἔκτοπη ἡ παραβολὴ σὲ δύο πλάσματα
τόσο διαφορετικά. Ὁ Σατανᾶς εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ
κακοῦ, εἶναι ὅλη ἡ κόλασις κ' ἔχει ὅλα τὰ πάθη τῆς.
Ὁ Ἐωσφόρος εἶναι τὸ καθαρὸ γένην, δίχως νόση καὶ
ζωϊκόν, εἶναι ἡ κόλασις ἡ τὸ κακὸν στὸν ὑστερο βαθμὸ
τοῦ ξεπεσμοῦ του. Ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἀντιπαθιστὴς τοῦ
Θεοῦ, μ' ὅλες τὰς δυνάμεις του ἀκέραιες καὶ μ' ὅλα
τὰ πάθη του, πρόσωπον δραματικώτατον. Τοῦτος εἶναι
ὁ νικημένος ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ κρυσταλλωμένος, ὁμοῖος
καλλίον μὲ μηχανικὸν ἐλατῆρα, παρὰ μ' ἕνα πλάσμα
ἐλεύθερον ποῦ γνωρίζει τὸν ἑαυτοῦ τοῦ στήν πράξιν
του, πρόσωπον ὁλωσθιόλου πεζοῦ. Ὁ Ἐωσφόρος εἶναι ὁ
βασιλεὺς τῆς κόλασης, μὲ τούτη τὴν ἔννοιαν, ποῦ
εἶναι τὸ ποταπώτερον καὶ ὑλικώτερον τοῦ φανέρωμα.
Ὁ Χάροντας δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ καθαρὴ κόλασις, δη-
λαδὴ τὸ καθαρὸ ὑλικόν καὶ γιὰ τοῦτο πεζόν, καὶ τέ-
τοιος δὲν εἶναι ὁ διάβολος τοῦ Malebolge, καθὼς ὁ

(1) Μία μεγάλη μπρούζινη κουκουράρα ἔστειλε στὸν
καιρὸ τοῦ Δάντη στὴν Πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καὶ
τώρα εἶναι στὸ περιβόλι ποῦ παίρνει στὸ παλατάκι τοῦ
Ἰννοκεντίου Η'.—Φρασιτσέλης.

Μακρὺ, χοντρὸ, τὸ πρόσωπόν του μοῦ φαινόταν
ὡσὰν στὴ Ρώμη τ' Αἰ Πέτρου ἡ κουκουράρα
καὶ σύμμετρα μ' αὐτὸ τὸ κόκκαλόν του τ' ἄλλα.
Κόλασις XXXI. 58-60.

(2) Ἡ Γαριζέντα, ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν Γαριζέντη, ποῦ
τὴν ἔχτισε πύργος στὴ Βονωνία πολὺ κλιτὸς. Ἀν ἕνας
σταθὴ ἀποκάτου ἀπὸ τὴν πλευρὰ ποῦ γέρνει, κοιτάζοντας
ψηλά, δταν περνᾷ ἀπάνωθι τῆς ἕνα σύγγερον μὲ δρόμον
ἐναντίον ἀπὸ τὴν κλίσιν τῆς, θαρρεῖ πῶς ὁ πύργος γέρονε,
καὶ πέφτει.—Φρασιτσέλης.

Ὅπως σοῦ φαίνεται, ἂν κοιτᾷς τὴν Καριζέντα
ἀποκάτου ἀπ' τὴν κλίσιν, ἂν γνέφῃ ἀπάνωθι τῆς
τέτοιαις λογιῇς περὶ αὐτὴν νὰ γέρονε ἐναντία,
τέτοιος σ' ἐμένα ἐφάνη ὁ Ἀνταῖος ποῦ κοιτοῦσα
νὰ τὸν ἰδῶ νὰ γύρη, κ' ἦταν ὥρα τέτοια
ποῦ πολὺ θὰ ποθεῖσα νᾶμαι σ' ἄλλο δρόμον.

Κόλασις XXXI. 136-141.

Καλακθρίνας ἢ ὁ Ἀλκίνοος, ἐπειδὴ σ' αὐτὰ τὰ πλάσματα τὸ πνεῦμα φανερώνεται μὲ μία ἢ μὲ ἄλλη μορφή τραγική ἢ κωμική πρέπει νὰ κατέβουμε ὡς τὸν Ἑωσφόρο γιὰ νὰ βροῦμε τὴν ἔκφραση τὴν καθαρὴ καὶ τέλεια τῆς Κόλασης. Τὰ νερά τῆς δειχνουν τὴν ἴδια βαθμολογία. Στους ψηλότερους τόπους εἶναι κινούμενα καὶ τρεχούμενα καὶ πέφτουν μ' ὁρμὴ στὸ Malebolge, ὅπου γίνονται στεκάμενα καὶ σαπαίνονται. Ἐδῶ ὅμως, ἀνεμισμένα ἀπὸ τὲς φτερούγες τοῦ Ἑωσφόρου, παγώνουν, σκληραίνουν καὶ γίνονται θάλασσα γυάλινη, ὅπου λείπει κάθε χνάρι ζωῆς καὶ κινήματος. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στους ἀμαρτωλοὺς· σβέννονται καὶ σ' αὐτοὺς ἓνα ἓνα ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Ἀπομουμιωμένοι σ' αὐτὴ τὴ γυάλινη θάλασσα καὶ καταδικασμένοι ὅλοι στὴν ἴδια ποινή, καταπῶς περνᾷ ἀπὸ τὴν Καίνα στὴν Ἀντηνόρα, καὶ ἀπὸ τὴ Πτολεμαία στὴ Γουδέκκα, ἢ τιμωρία δυνάμει, ὡς ποὺ ρθάνεις στὸ τέλος ὅπου χάνεται κάθε σημεῖο ζωῆς. Ὁ Καῖν, ὁ Ἀντηνόρας, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Γουδέκκας δὲν εἶναι πρόσωπα ζωντανά, εἶναι ὀνόματα ἀπλᾶ τοῦ ζωντανοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου τὰ σημεῖα εἶναι πάντα ἀχαιμότερα· ἡ ζωὴ πᾶσι λίγο λίγο περσώνοντας. Στὴν Καίνα οἱ κολασμένοι μποροῦν νὰ φανερῶνται τὴν αἰσθησὶν τους· αἰσθάνονται κρύο, καὶ κροταλίζουν τὰ δόντια μὲ τὸν ἥχο τοῦ λέλεκα (3)· αἰσθάνονται πόνο καὶ κλαῖνε. Στὴν Ἀντηνόρα τοὺς παίρνουνται τὰ δάκρυα· περμένοι ἀνάσκελα, τὰ πρῶτα δάκρυά τους γίνονται γυαλὶ σὰν προσωπίδες ἀπὸ κρύσταλλο, γεμίζουν τὸ βαθούλωμα τοῦ ματιοῦ, καὶ ἐμποδίζουν τὸ κλάμα. Ὅμως μποροῦν νὰ μιλοῦν· ἐπειτα τοὺς παίρνεται καὶ ἡ λαλιά, ἐνῶ εἶναι θαμμένο στὸν πάγο ὅλο τὸ κορμί, ποὺ φαίνεται μέσα σὰν ἄχυρο σὲ γυαλί. Ὅχι κίνημα, ὄχι δάκρυ, ὄχι λόγος· δὲν τοὺς ἀπομένει παρ' αὐτὸ ποὺ εἶναι· ἡ καθαρὴ καὶ ἀδειανὴ ὕλη, ἡ στάση τοῦ κορμιοῦ.

Ποιητικὲς ἐντύψεις εἰδῶ δὲν προξενοῦν καὶ δὲν μποροῦν νὰ προξενήσουν παρὰ εἰς διόφοροι τρόποι ποὺ κοίτονται καὶ συνδυάζονται τὰ σώματα, ποὺ εἶναι πότε ἀλλόκοτοι, πότε ἀξιόλοποι. Πάντα ἐφευρετικοί, ξάστεροι, σκαλιστοί, καὶ τοὺς σηκώνουν παρμολίωτες τολμηρεῖς καὶ πρωτόφαντες. Εἴμαστε σὲ καθαρὴ περιγραφικὴ ποίηση, στὴν ποίηση τῆς ὕλης. Μόλις καὶ θαμπὰ φαίνεται κἄπου κἄπου πῶς αὐτὴ ἡ ὕλη εἶναι ἐμψυχωμένη, καθὼς στὸ χορμαῖ γιὰ σῦκο τοῦ πᾶτερ Ἀλβερτίου (4), ἢ στὸ ἀλλόκοτο ἐπεισό-

(3) Κι ὅπως ὁ βάθρακος ποὺ στέκει καὶ κράζει μὲ τὸ κεφάλι ἀπ' ἐξω ἀπ' τὰ νερά, τὴν ὥρα ποὺ ἡ χωριανὴ συχνὰ σταχυολογᾷ στὸν ὕπνο, μελανὲς ὡς ποὺ βγαίνει τῆς ντροπῆς τὸ χρῶμα οἱ σκιεὲς ἦσαν οἱ θλιμμένοι μὲς τὸν πάγο, ὡσὰν λελέκια μὲ τὰ δόντια κρουταλῶντας. Εἶχε καθένος χάρου τὴ θωριὰ γυμνὴν τὸ κρῦο ποὺ γροικοῦν καὶ τῆς καρδιᾶς ἡ θλίψη ἔχουν τὸ στόμα μαρτυρᾷ τους καὶ τὰ μάτια. Κόλαση XXXII. 31-39.

(4) Ἀλβερτίος, μοναχὸς χαροκόπος. Εἶχε πάθος μὲ τὸ Μανφρέδο καὶ μὲ τὸν υἱὸ τοῦ Ἀλμπεργέτο. Γιὰ νὰ τοὺς θανατώσῃ, τοὺς ἐκίλεσε σὲ λαμπρὸ γεῦμα τάχα γιὰ νὰ φιλιωθοῦν. Σὰν ἦρθαν τὰ ὀπωρικά, ἐμπήκαν μέσα μὲ ὄρισμά του φονιάδες καὶ τοὺς ἐσκότωσαν καὶ τοὺς δύο. Συνέβηκε αὐτὸ τὸ 1285. Χορμαῖ γιὰ σῦκο, δηλοῖ, ἀπολαβαίνω πλοῦσι ἀνταπόδοσιν γιὰ τὸ κακὸ ποὺ ἐπαράξαι.

Κ' ἓνας ἀπ' τοὺς ἀθλίους τῆς κατάκρυας κλόδας ἐφώνησέ μας· Ὡ ψυχὲς ἀπλαγχνες τότο, ποὺ εἰδῶ κάτου τὸν τόπο τὸ στερεὸν σὲς δῶσαν, βγάλετέ μου ἀπ' τὰ μάτια τὰ σκληρὰ μαγνῆδια, τὸν πόνο, ποὺ γιομίζει τὴν καρδιά μου, λίγο νὰ ξεθυμῶ, πρὶν τὸ κλάμα μου παγώσῃ.

Κ' ἐγὼ σ' αὐτόν· «Βοήθει» ἂν θέλεις νὰ σοῦ δώσω, πές μου ποῖος εἶσαι, καὶ ἂν ἐγὼ δὲ σ' ἀλαφρύνω, ἂς μοῦ μέλλῃ στοῦ πάγου τὸ βυθὸ νὰ πάω. Ἀρχίσε τότε· Ὁ πᾶτερ Ἀλβερτίος εἰμὶ, ἀπὸ τὰ ὀπωρικά γνωστὸς τοῦ κακοῦ κήπου, ποὺ εἰδῶ κάτου χορμαῖ γιὰ σῦκο ἀπολαβαίνω.

Κόλαση XXXIII. 109-120.

διο τοῦ Μπόκκα τῶν Ἀββάδων (5). Εἶναι οἱ στερεὲς λάμπες τοῦ πνεύματος. Τὰ πρόσωπα ἔχουν λίγη ἔρεξη νὰ μιλήσουν, καὶ δὲν ὁμολογοῦν τ' ὄνομά τους παρ' ἂν εἶναι ἀναγκασμένα, ἢ καλῆτερα, ἀληθινὰ πρόσωπα εἰδῶ δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ μίαν ἀρμαθίαν ὀνόματα, μέρος ἀγνώριστα, μέρος ξακουσμένα, ὅλα ὅμως ἄδεια ἀπὸ ζωὴ ἐσωτερική. Τί εἶναι ὁ Κάσιος; ἓνας ἀνθρώπος χοντροκόρμος. Καὶ ὁ Βροῦτος εἶναι ἓνας ἀνθρώπος ποὺ στροφογυρίζει καὶ δὲ λέει μιά λέξη.

Σ' αὐτὸν τὸν κοκκαλισμένον κόσμον ἡ ποίηση εἶνε σβυμένη μαζὶ μὲ τὴ ζωὴ, ἐπειδὴ δὲ γίνεται εἰδῶ νὰ ὑπάρχῃ παρὰ τὸ πολὺ μία ποίηση ἀρνητική, δηλαδή ἡ ἐντύπωση ποὺ προξενεῖ στὴν ψυχὴ τοῦ Δάντη, ποὺ κοιτάζει, αὐτὸ τὸ ἀληθινὸ βασίλειον τῶν νεκρῶν. Σ' αὐτὸ τὸ μέσο καταφεύγει ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ ρίξῃ λίγην ὑψηλὴ καὶ σοβαρὴ ποίηση μέσα στὸ κωμικὸ βασίλειον τοῦ Malebolge, βγαίνοντας μὲ τὸν εὐγλωττον ἐλεγχό του ἐνάντια στους πάπιδες. Ἐδῶ ὅμως ὑπάρχει ἓνας τρόπος ἀκόμη ξυπνότερος καὶ γεννητικώτερος ζωῆς ποιητικῆς. Καθὼς τὸ κωμικὸ στὸ Malebolge τελειώνει στὴν ὑψηλὴν ἀγανάχτηση τοῦ θεατῆ, τοῦ Δάντη, ἔτσι εἰδῶ τὸ περὶ τοῦτο βᾶθος ἔχει τὸ τέλος του στὸν ἀπελπισμένον πόνο τοῦ κόντε Οὐγολίνου.

Ἀλλὰ πῶς εἰδῶ, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ περσώμενα πλάσματα, μπορεῖ νάχη τόπο ὁ κόντε Οὐγολίνος, τὸ πρόσωπο τὸ πλέον εὐγλωττο καὶ γεμῆτο ἀπὸ νιὰ ζωὴ τῆς θείας Κωμωδίας;

(Ἀκολουθεῖ)

(5) Bocca degli Abati, Φλωρεντίνος. Ἀγορασμένος μὲ χρήματα ἀπὸ τοὺς Γισελίνους, στὴ μάχη ποὺ ἐπολεμοῦσαν τοῖτοι μὲ τοὺς Γουέλφους, Γουέλφος αὐτός, ἐπῆγε σιμὰ στὸν Ἰάκωβο Δὲ Πάτσι, ποὺ βαστοῦσε τὴν πρώτη σημαία, καὶ προδοτικὰ τοῦ ἐκοψε τὸ χέρι. Ἀφοῦ ἔπεσε αὐτὴ ἡ σημαία, τὸ στράτευμα τῶν Γουέλφων ἐτσάκισε καὶ ἔδωκε τὲς πλάτες, ἀφῆνοντας στὸν κάμπο τέσσερες χιλιάδες νεκρούς. —Φρατιστέλλης.

Θέλησεν ἐστᾶθι, ἡ μοῖρα, ἢ τύχη, δὲ γνωρίζω, ἀλλὰ καθὼς μὲς στὰ κεφάλια ἐπερπατοῦσα, σφιχτὰ στὸ μούτρο ἐνδὲς ἐχτύπησα τὸ πόδι.

Μὲ κλάμα πόνου αὐτός, τί μὲ χτυπᾷς; φωνάζει.

Ἄν τὴν ἐκδίκηση δὲν ἔρχεσαι ν' αὐξήσης τοῦ Μονταπέρτι, γιὰ ποῖο λόγο μὲ πειράζεις;

Κ' ἐγὼ· Ὡ δάσκαλέ μου, εἰδῶ καρτέρεσά με μίαν ἀπορία μου ρωτῶντας τον νὰ βγάλω καὶ δώσω μου κατόπι· δὲ καὶ ἂν θέλῃς βία.

Ἐστᾶθηκα ὁ Ὁδηγός μου καὶ εἶπα ἐγὼ σ' ἐκείνον, ποὺ βλαστημοῦσε ἀκόμη δυνατὰ· Ποῖος εἶσαι σὺ, ποὺ μὲ τέτοιον τρόπο βαργώμας τοὺς ἄλλους;

Καὶ σὺ ποῖος εἶσαι ποὺ περνᾷς τὴν Ἀντηνόρα καὶ τοὺς ἄλλους χτυπᾷς σιὰ μάγουλ', ἀποκρίθη, ποὺ ἂν ἦμιον ζωντανός, πάρα πολὺ θὲ νῆταν;

Ζωντανὸς εἰμ', ἐγὼ, καὶ ἴσως θὰ σ' ἀρέσῃ, ἀποκρίθηκα ἐγὼ, ἂν λαχταρεῖς γιὰ φήμη, τ' ὄνομά σου νὰ βάλω σ' ὅσα θὰ ἱστορίσω.

Κι αὐτὸς σ' ἐμὲ· Τὸ ἐνάντιον ἐγὼ ποθῶ· σηκώσου, ξεμάκρυνε ἀπὸ εἰδῶ καὶ πλὴν μὴ μὲ βαραινῇς· κολακεύεις κακὰ σ' αὐτὸν τὸν κάτου τόπο.

Τότε ἀπ' τὲς τρίχες τ' ἀντικέφαλου τὸν πιάνω καὶ λέγω· Ἡ τ' ὄνομά σου εὐθὺς νὰ φανερῶσῃ, ἢ τρίχα τῶν μαλλιών σου εἰδῶ δὲ θὰ σοῦ μείνῃ.

Ὅθεν αὐτὸς σ' ἐμὲ· Καὶ νὰ μὲ ξεμαλλιάσης, δὲ θὰ σοῦ πῶ ποῖος εἰμαι, οὐδὲ θὰ σοῦ τὸ δείξω, καὶ ἂν χιλιάδες φορὲς στὴν κεφαλὴ μου ὁρμήσης.

Εἶχα πλὴν τὰ μαλλιά στὸ χέρι μου πιεσμένα καὶ μὴ καὶ δὴ πλεξίδες τοῦχα ξεριζώσῃ, ἐνῶ αὐτὸς μὲ μανία πρὸς τὰ κάτω ἄλχτα,

ὅταν κάποιος βροντᾷ· Τί ἔχεις ἐστὺ Μπόκκα; δὲ σοῦ σώνει ν' ἔχῃς μὲ τὰ σαγόνια, δίχως καὶ νὰ γαυγίζῃς; ποῖο δαιμόνιο σὲ πατάει;

Τώρα πλὴν, εἶπα ἐγὼ, δὲ θέλω νὰ μιλήσης, προδότη μοχθηρὲ· στὸ παῖμά σου γιὰ σένα εἰδῶσῃς ἐκεῖ πᾶνον ἀληθινὸς θὰ πάρω.

Σύρε φεύγα, ἀποκρίθη, καὶ ὅ,τι θέλεις λέγε.

Κόλαση XXXII. 76-111.

Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΩ ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΔΩΝ

Μέσα στὴν ταβέρνα τοῦ Λομίλλα. Ὁ καπνὸς ἀπὸ τὰ μέσα μαγερεῖ, ἀπὸ τὰ τσιγάρα, ἢ ἄγνα ἀπὸ τόσα στόματα, ἔχουν ρίξει μίαν καταχνιά ποὺ σὲ πνίγει. Κάτω στὴν ἔκρη κοντὰ στὸ πάγκο μίαν συντροφιά ἀπὸ βουτηχτάδες—οἱ πλεῖστοι εἶναι ξένοι—σκορπᾷ τὸν παρὰ λέγοντας πῶς γλεντᾷ. Ὁ λαγουτιέρης μὲ βραχνὴ φωνὴ τραγουδάει·

Ἀκούσατε τί γίνῃ τὴ φετεινὴ χρονίαν
καρδίη κιντυνεῖ με; στὰ βαθειὰ νερά.

Στὸ πατάρι ἀπάνω τὸ καγκλωπὸ εἰς καπετᾶν Νικόλας ὁ Σερῶνος ἤσυχά ρουμᾶρει τὸ νερὸ γιὰ τοῦ καὶ λείει στὸ Ραῖκη, νιόβγαλτο καπετάνιο, παιδί ἀμούστακο ἀκόμα.

— Ἀκούσε με καὶ βλαστήμα με. Παράτησε τὰ σφυγγάρια, ἔσε τις μηχανές καὶ τὰ καμάκια καὶ κοίταξε ταχιά καινούργια τέχνη. Παλληκαρόπουλα σὲν καὶ ἐμένα, μὲ νῶ καὶ γνώση καὶ κορμὶ γερό ὅπου καὶ ἂ γυρίσῃς θάβρης προκοπὴ.

— Μὰ ἐγὼ, καπετᾶν Νικόλα, δόξα σοι ὁ Θεός...

— Μὴ σὲ πλανέσῃ ἡ μάγισσα ἡ τέχνη. Τὸ ξέρω, ζηλιάρικη εἶνε καὶ σὲ μαγνήτης τραβᾷ. Στὰ βρόχια τῆς σὰ μπλέξῃ, νὰ φύγῃς δὲ μπορεῖς. Στὴν κορυφὴ θὰ σ' ἀνεβάσῃ, τὸν παρὰ χῶμα θὰ σοῦ φέρῃ, ἔρχοντας μπορεῖς νὰ φτάσῃς, μὰ φύγε σοῦ λέω. Ἀκούσε με καὶ βλαστήμα με.

— Μὰ ἐσύ, καπετάνιο...

— Νωρὶς πρόφτασα καὶ ἔφυγα. Μὰ τί σ' ἐμένα. Ἐνὰς στους τόσους καὶ σὺ χαίρεα ξέπλεξα, καὶ ἐνῶ μὲ πνίγει τὸ λιποῦρι τῆς ἀγρύπνης τὸ καλοκαῖρι καὶ πνίγει με τὸ καθεῖς καὶ ἡ στενοχώρια, παράτησα τὴν τέχνη καὶ προτοῦ μὲ πάρουν τὰ χρόνια. Μὰ ποῦνα οἱ ἄλλοι. Τί ἔγινε τὸ βίος καὶ τὰ πλοῦτη τόσων ποῦφαγαν τὰ χρόνια τους δουλεύοντας τὰ σφυγγάρια; Στάχτη καὶ καπνός. Σὰ νῆναι κάποια ἀνεμοζάλη π' ἀσπάζει φύλλα καὶ τὸ φέρνει στ' ἀψιχὰ γιὰ νὰ τὸ στροφογυρίσῃ παίζοντελῶντας καὶ τὸ σύρει ταχιά πεταμένο στὸ ζούρκο. Γιὰ ἰδέες. Μὰ δὲ θυμᾶσαι, εἶσαι παιδί ἀνῆξερο ἀκόμα, ρώτα μένα καὶ θὰ μάθῃς τὰ ραμακία καὶ τοὺς καύμους. Ἐγὼ ὅταν πρωτοσουρμάκησα, —διώδεκα χρόνων — βρῆκα στὴ δόξα καὶ τὸν πλοῦτο τοῦ Ρούδνηδες. Ἐκεῖνοι τὴ Μπαρμπαριά πρωτάνοιζαν. Ὡς τότε τὰ σφυγγαράδικα χαμοσέρνονταν τριγύρω στὰ νησιά, σὰν κάποιος δρακοντάς νὰ φύλαγε τὸ δρόμο ποῦφερνε στὰ κάτω μέρη. Μὰ ἐκεῖνοι πρωτόφεραν τῆς Μπαρμπαριάς τὸ θησαυρὸ καὶ ἀπὸ μικροκαρδακουραῖοι, ἔρχοντες μὲ δύναμη καὶ ὑπόληψιν κατεκντήσαν. Ποῦναι τους τώρα; Ὁ ἓνας ὑπερβεῖ χάνους μὲ τὴν καθητὴ, διωγμένος ἀπὸ τὴ σκύλλα τὴ γυναικίαν του καὶ τὰ συγγενικά του, ἀφοῦ φτώχησε. Τὸν ἄλλα τὸν ἐπνίξε σὲ τρεῖς ἡμέρες τὸ φαρμάκι, ἀφοῦ κατάντησε νὰ ἰδῇ τὸ σπῆτι του νὰ τὸ πουλήσῃν στὸ σουρὶ. Μὰ ποῦναι τόσοι καὶ τόσοι; Ὁ Λούνης ἔστρεψε μὲ διακόσους χιλιάδες. Τώρα σὺρε νὰ τὸν ἰδῇς πῶς καρτερεῖ στῆς Μπεγκάζας τὸ λιμάνι ποτε νάλθουν τὰ καϊκία νὰ τὸν βοηθήσουν.

— Ἀμὲ ὁ Κρέρης, καπετᾶν Νικόλα.

— Καλὰ ποὺ τόπες, ἐκεῖνος ποὺ πῆγε στὴν Ἐρυθρὰ καὶ ἔφερε τὸ γιούσουρι καὶ τὸ ζεντέφι καὶ ἀποκόπησε νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὴ Γαλλικὴ κυβέρνηση κάτω στὴ Σφαζή γιατί τοῦ καταπάτησαν τὸ καϊκί. Τώρα γυρίζει σὰν τὴν ἔδικη κατάρη ἀπὸ τὴν Κάλυμνο στὴν Τρίπολη πεινασμένος καὶ κακομοῖρης.

Τὸ βουλί ἐκεῖ κάτω βαρύνει τὸ ἴδιο τραγουδί·

«Δὲν κλαίω τὸ καρδίη, δὲν κλαίω τὰ παννιά
ἐμὰ κλαίω τὸν καπετάνιο μὲ τὰ ναυτοπούλα.»

ὁ ταβερνιέρης κουβαλοῦσε τὰ ποτήρια μὲ τὸ κρασί, καὶ οἱ βουτηχτάδες μὲ μίαν ἀναποδογυρίζαν τὸ τραπέζι. Κάτω τὰ σπασίματα βουνοῦ, τὸ κρασί ποτάμι.

— Σκύλλα τέχνη, ξανάειπε ὁ καπετᾶν Νικόλας,